

zaterdag 17 september · 20.00 - 22.45 uur · Theater aan het Vrijthof, Papyruszaal

Nicola Conti · Isacco figura del Redentore

Les Muffatti

Peter Van Heyghen · dirigent

ISACCO Zsuzsi Tóth · sopraan

ANGELO Lucile Richardot · mezzosopraan

SARA Luciana Mancini · alt

GAMARI David Erler · altus

ABRAMO Fernando Guimarães · tenor

Nicola Conti ...1733-1754...

Isacco figura del Redentore (1741) op een libretto van Pietro Metastasio (1698-1782)

PARTE PRIMA

- Introduzione · Presto - Andantino larghetto
- Vivace
- Recitativo secco ABRAMO, ISACCO · Non più, Figlio
- Aria ISACCO · Ah, se macchiar quest' anima
- Rec. accom. ABRAMO, ANGELO · Come, e con quai voci
- Aria ANGELO · Quell' innocente Figlio
- Rec. accom./secco ABRAMO, GAMARI, SARA · Eterno Dio!
- Aria ABRAMO · Datti pace, e più serena
- Rec. accom./secco SARA, ISACCO, GAMARI · Dunque fra pochi istanti
- Aria ISACCO · Madre! Amico! Ah non piangere
- Rec. secco GAMARI, SARA · Madre (Se pur tal nome soffri da me)
- Aria SARA · Sì, ne' tormenti istessi
- Rec. secco GAMARI · Andiam, Pastori, a consolar...
- Aria GAMARI · Siam passeggeri erranti
- Coro TUTTI · O Figlia d' umiltà

PARTE SECONDA

- Rec. accom. SARA · Chi per pietà mi dice
- Aria SARA · Deh parlare
- Rec. secco GAMARI, SARA · De' cenni tuoi
- Aria GAMARI · Dal gran peso ogni momento
- Rec. secco SARA, GAMARI, ISACCO, ABRAMO · Deh per pietà
- Aria ABRAMO · Entra l'uomo, allor che nasce
- Rec. secco/accom. GAMARI, SARA, ISACCO, ABRAMO · Già torna a respirar
- Aria ISACCO · A me le sue ritorte
- Rec. secco GAMARI, SARA · Felice Abram
- Aria SARA · Sien are i nostri petti
- Rec. accom. ABRAMO, ANGELO · Tacete. Apresi il cielo
- Aria ANGELO · Ne' di felici
- Rec. secco/accom. SARA, ISACCO, ABRAMO · Udisti, Abram...
- Coro TUTTI · Tanti secoli innanzi

pauze (20')

ISACCO, een vergeten oratorium

Abrahams beproeving

Het verhaal van de beproeving van Abraham vormt een van de meest dramatische passages uit het Oude Testament. In hoofdstuk 22 van het boek Genesis wordt verteld hoe deze eerste aartsvader in opdracht van God op weg gaat naar de berg Moria (Tempelberg) om zijn enige zoon Isaak te doden en op een brandaltaar te offeren. Op het allerlaatste moment grijpt God in en Isaak wordt gered. Gods opdracht geldt als een geloofstest, als Abrahams beproeving van trouw en gehoorzaamheid aan de wetten van God. Hoever zal Abraham gaan? Is hij zelfs bereid afstand te doen van de zoon die zijn vrouw Sara nog onverwachts baarde op onwaarschijnlijk hoge leeftijd? Hun enige lang begeerde gemeenschappelijke kind? Als Abraham met zijn mes in de aanslag Isaak de keel wil doorsnijden, weet God genoeg: in plaats van Isaak wordt een ram geofferd die met zijn hoorns in het struikgewas is vastgeraakt.

Slechts zo'n vierhonderd woorden heeft het Oude Testament nodig voor dit aangrijpende sleutelmoment in het leven van vader en zoon. En slechts een minimum aan personages. Behalve God treden alleen Abraham en Isaak erin op, en een engel en een groep herders. Door het rudimentaire en sobere karakter van het verhaal roept het talrijke vragen op. Zoals: waar is Sara? Weet zij ervan? Heeft Abraham haar

Abraham en Isaak, reliëf op de bronzen deur van de Basilica di San Zeno in Verona (11e eeuw)

ingelicht over het aanstaande offer? En zo ja, heeft ze daarmee ingestemd? Wat was haar reactie? Heeft zij zich erbij neergelegd? Of kwam ze in opstand? Maar ook: wat gaat er om in Abraham? Is hij geschokt, maakt hij een crisis door? De offerplek lag niet om de hoek, maar was een paar dagen lopen verwijderd. Alle tijd dus voor gedachten en gesprekken met Isaak. Maar Isaak krijgt in Genesis niet in klare taal te horen wat hem te wachten staat. Hij kan het slechts raden en lijkt bereid zich mak als een lam te laten offeren. Op zijn vragen krijgt Isaak van Abraham slechts ontwijkende antwoorden. Als vader en zoon de berg opgaan, ziet Isaak wel het brandhout dat hij zelf naar boven mag dragen, en ook het mes. Geen offerdier! Abraham zegt: 'Voor het offerdier zal God wel zorgen.' Was Isaak bang, verward, in tweestrijd, probeerde hij te vluchten? Heeft hij gehuild, geschreeuwd, zich verzet? Hoe moeten we ons hem voorstellen? Hoe oud was hij? Genesis laat al die vragen onbeantwoord.

Abraham en Isaak in de kunsten

Het thema van het dreigende offer van Isaak door Abraham heeft een lang spoor getrokken door de joodse, christelijke en westerse cultuur. Zo siert een afbeelding van het offer de mozaïekvloer van de Beit Alpha-synagoge in Samaria van omstreeks 520. Talrijk zijn de vroeg-christelijke afbeeldingen, onder meer op sarcofagen en fresco's op begraafplaatsen. De Vaticaanse sarcofaag uit het midden van de vierde eeuw verbeeldt het offer van Isaak als onderdeel van een groter tafereel met de evangelische wetgeving door Jezus aan de apostelen. Het centrale beeld wordt geflankeerd door het offer van Isaak en de terdoodveroordeling van Jezus door Pilatus. In gotische kerkportalen zoals die in Chartres, Amiens en Reims is Abraham steevast in gezelschap van Isaak. Zo ook in de beeldengroep van Donatello uit 1421, het mozaïek in de voorhal van de San Marco in Venetië (13e eeuw), en de bronzen deur van de San Zeno in Verona (11e eeuw). In de armenbijbel (*Biblia pauperum*) werd in de late Middeleeuwen het offer van Isaak gepresenteerd als een 'prefiguratie' van de kruisdood van Jezus. In de schilderkunst nam vanaf de veertiende eeuw het dramatische karakter van de afbeelding van het offer van Isaak gestaag toe. Zo

wil Abraham net met zijn mes uithalen naar Isaak, maar houdt een engel zijn hand tegen. Intussen zit de ram verstrikt in de doorns. Beroemde voorbeelden zijn Rembrandts schilderij uit 1635, zijn ets van twintig jaar later, en afbeeldingen van Veronese (ca.1570), Tiepolo (1716) en de bijbel van Chagall (1931-1936).

Halverwege de achttiende eeuw werd het offer van Isaak door Abraham een geliefd thema voor oratoria van met name Italiaanse componisten. Zo verscheen er een toonzetting van het offerverhaal van de hand van Luca Antonio Predieri (1688-1767) voor uitvoering in Wenen in 1740, en een van Niccolò

Het offer van Isaak, reliëf op de sarcofaag van Junius Bassus (359 na Chr.), Sint Pieter in Rome

Het offer van Abraham (1635) door Rembrandt

Jommelli (1714-1774) die in 1742 in Venetië ten doop werd gehouden. Ignaz Holzbauer schreef zijn oratorium over hetzelfde onderwerp voor uitvoering tijdens de Goede Week in Mannheim in 1757, en twee jaar later zag de versie van Giuseppe Bonno (1711-1788) het licht, bestemd voor uitvoering in het Rofranopaleis in Wenen. Ook Karl Ditters von Dittersdorf (Grosswardein, 1766), Johann Gottlieb Naumann (Dresden, 1772), Josef Mysliveček (Florence, 1776) en Francesco Morlacchi (Dresden, 1817) bogen zich over het bewogen verhaal uit Genesis. Alle genoemde componisten baseerden zich op hetzelfde libretto, dat van de in Rome geboren Weense hofdichter Pietro Metastasio (1698-1782) getiteld *Isacco figura del Redentore* (Isaak als voorafbeelding van de Verlosser).

Isacco van Nicola Conti

Tot de vroege toonzettingen van dit libretto van Metastasio behoort het zo goed als vergeten oratorium *Isacco figura del Redentore* uit 1741 van de Napolitaanse componist Nicola Conti. De gegevens

over het leven van deze organist en componist zijn uiterst schaars. Van zijn carrière zijn alleen details bekend uit de jaren tussen 1733 en 1754. Volgens het negentiende-eeuwse Napolitaanse standaardwerk *Memorie dei compositori* (1840) van Carlo Antonio de Rosa markies van Villarosa was Conti een leerling van Francesco Durante (1684-1755). Villarosa noemt Conti *maestro di musica* van 'vele Napolitaanse kerken', en vanaf 1733 organist van de koninklijke kapel van Napels. Villarosa vermeldt nog dat Conti bij zijn dood zijn familie in zeer behoeftige omstandigheden achterliet. Hoewel in zijn tijd bekend van diverse opera's (waarvan alle partituren verloren zijn gegaan), wijdde Conti zich evenals zijn leermeester vooral aan kerkmuziek. Zelfs aan het eind van de achttiende eeuw werd zijn muziek nog bewonderd, zo ook door de reizende componist en muziekjournalist Johann Friedrich Reichardt, die Conti prees om 'de ernstige vurigheid' in zijn aria's. Vermoed wordt dat de befaamde castratzenzanger Gioacchino Conti (1714-1761) de zoon van Nicola Conti was. Gioacchino had een succesvolle internationale carrière en werd door Händel enkele keren naar Londen gehaald, onder meer voor sopraanrollen in *Ariodante*, *Arminio*, *Giustino*, *Berenice* en in het oratorium *Esther*.

Bewogen dialogen

Uit de in Napels bewaard gebleven partituur van Nicola Conti's *Isacco figura del Redentore* komt een meesterlijke componistenpersoonlijkheid naar voren. Met zijn Napolitaanse collega's heeft Conti het contemporaine galante componeeridoom gemeen. Het weefsel van stemmen en instrumenten is licht en doorzichtig, en omwille van de uitdrukingskracht is er veel contrast in tempo en dynamiek. De zangmelodieën kennen expressieve grote sprongen, goed gedoseerde chromatische kleuring als de tekst daar om vraagt, lombardische ritmen, gevoelige *seufzer* en rijke versieringen, en het harmonisch verloop is boeiend en afwisselend. Bijzonder is dat ongeveer de helft van alle dertien recitatieven begeleid wordt door meer dan alleen de basso continuo, zodat het werk maar liefst zes *recitativi accompagnati* telt. Niet alleen verhogen die *accompagnati* de uitdrukingskracht aanzienlijk, ook gaan er enkele malen bewogen dialogen tussen de verschillende personages in schuil.

Verder kent het tweedelige oratorium nog twaalf aria's en aan het eind van elk van de twee delen zoals gebruikelijk een slotkoor waarin de handeling wordt samengevat en voorzien van een conclusie of moraal.

Personages

Ten opzichte van het originele offerverhaal uit Genesis is het aantal personages uitgebreid tot vijf. Zo treedt naast Abraham, Isaak en een engel ook Sara op. Daarmee hebben Metastasio en Conti 'de vrouw' in het drama gebracht. Sterker nog: een gevoelige, bezorgde en droeve moeder. Het lijkt er zelfs op dat Sara qua dramatiek de rol van Abraham flinke concurrentie biedt, terwijl ze in de betreffende passage in Genesis afwezig is. Zij fungeert hier als het equivalent van de lijdende moeder Maria in het lijdensverhaal van Jezus. Nieuw is ook de rol van Gamari, een vriend van Isaak, die optreedt als middelaar en

boodschapper en aan Sara verslag uitbrengt over het offer (ook al was hij bij het dreigende offer niet aanwezig). Door deze uitbreidingen zijn er meer mogelijkheden voor dialoog, schildering van de ouderlijke liefde van zowel vader als moeder, en het weergeven van de menselijke worsteling met de wetten van God en meer specifiek met het offer van Isaak. Ten opzichte van Genesis is de rol van de engel ook uitgebreid. Daar geeft immers God zelf aan Abraham direct de opdracht tot het offeren van zijn zoon. Omdat Metastasio en Conti volgens de mores van hun tijd natuurlijk niet de Schepper zelf ten tonele konden voeren, is in het oratorium *Isacco* de engel Zijn spreekbuis en boodschapper. Daarmee gingen ook de dialogen tussen Abraham en God, zo typerend voor Genesis, in het oratorium verloren.

toelichting en synopsis • Clemens Romijn

Il Sacrificio di Isacco (1726-1728) door Giovanni Battista Tiepolo (1696-1770) in het Palazzo Patriarcale in Udine

SYNOPSIS

LIBRETTO

Isacco figura del Redentore

Introduzione

Nicola Conti opent zijn *Isacco* met een traditionele driedelige Italiaanse ouverture – Introduzione – met de tempoaanduidingen Presto - Andantino larghetto - Vivace. De snelle hoekdelen hebben een tuttibe-zetting, het langzame middenluik is alleen voor strijkers en heeft een licht smachtend karakter.

PARTE PRIMA

Abramo ed Isacco

RECITATIVO SECCO

In het openingsrecitatief van het eerste deel (Parte prima) **Non più, figlio** dringt Isaak er bij Abraham op aan zijn levensverhaal te vertellen. Abraham vertelt over Gods belofte van Isaaks geboorte en dat uit Isaak een rijk geslacht zal voortkomen, talrijk als de sterren en alle zandkorrels op aarde. Wanneer Isaak al te enthousiast reageert maant Abraham hem tot matigheid.

- ABRAMO** Non più, figlio, non più. Senz'avvederci, ragionando fra noi, la maggior parte scorsa abbiam della notte. A questo segno te il desio di saper, me di vederti pender dalle mie labbra ha sedotto il piacer. Va, caro Isacco; basta per or. Deesi alle membra al fine il solito riposo. Un'altra volta il resto ascolterai. *
- ISACCO** Quando a narrarmi ritorni, o genitor, de' casi tuoi la serie portentosa, un tal circonda tutta l'anima mia dolce contento, che stanchezza non sento, che riposo non curo, che mi scordo di me. Tu mi rapisci negli eventi che narri, e teco a parte d'esserne giurerei. Se fido a Dio lasci il terren natio, teco abbandono le campagne caldee; teco di Carra, teco di Palestina i monti, le foreste abito pellegrin. Se cibo astretto lungi a cercar ti sento, io t'accompagno in Gerara, in Egitto, e gelo a' rischi materni e tuoi. Se i debellati Regi incalzi vincitor, presso alle fonti seguito del Giordano la tua vittoria anch'io. Ma quando esponi le promesse di Dio, lo stabil patto fra te fermato e lui, così m'ingombri della presenza sua, che odo il tenore de' detti Eterni, e me ne trema il core. Ah di tua vita il corso, ah quale è mai scuola per me! Nell'opre tue ritrovo la norma delle mie; nelle vicende, che odo narrar, maravigliose e strane veggio le strade arcane de' consigli di Dio; quant'egli è grande veggio in tanti portenti; in tanti doni di cui largo è con te veggio a qual segno, padre mio, gli sei caro; e mille intendo, e mille cose imparo.
- ABRAMO** Lo so; parlando a te, seme non spargo in ingrato terren: ma parti; assai questa notte...
- ISACCO** Ah Signor, dopo il presagio dell'ospite stranier, di cui la madre rider s'udi, dimmi, che avvenne? Ah dimmi sol questo, e partirò,
- ABRAMO** L'evento in breve il presagio avverò. Grave s'intese. Sara fra poco il sen, germe novello in sua stagion produsse.
- ISACCO** Ed io son quello?

* Omwille van de ruimte worden de recitatieven niet in versvorm weergegeven.

ABRAMO Sì, figlio: il tuo natale costò un prodigio alla natura. I suoi ordini violò. D'arida pianta tu sei mirabil frutto .

ISACCO E la promessa...

ABRAMO E la promessa eterna in te si spiega, e compirassi in quelli che nasceran da te. Questo terreno, in cui stranier peregrinando or vai, fia dal Nilo all'Eufrate suddito a' figli tuoi.

ISACCO Dunque i miei figli...

ABRAMO Degli astri, e delle arene saran più numerosi: il suo diletto popolo Iddio gli appellerà; per loro meraviglie opererà: Principi, e Regi ne avrà la terra; e tutti hli abitatori suoi, quanti verranno, fian benedetti in noi.

ISACCO O gloria! O sorte! O me felice!

ABRAMO Ah figlio, non t'abbagliar fra tanta gloria. È colpa spesso il piacer; ché fra il piacer nascosta serpe talor la rea superbia in seno, e le grazie del Ciel cambia in veleno.

ISACCO No; da tal peste io sento libera l'alma mia. Sento... Ma pure ingannarmi potrei. Nessun se stesso conosce appieno. Ah non parlasti a caso, padre, così. Tu fai tremarmi il core.

ABRAMO (O fonte di virtù, santo timore!)

ISACCO Ahimè! Nulla rispondi? Ah padre amato, pietà di me. Se traviai, m'addita il perduto sentiero. A' piedi tuoi eccomi...

ABRAMO Ah sorgi, Isacco, vieni al mio sen: ti rassicura. Il padre t'avverte, non t'accusa. Anzi il prudente tuo dubitar m'intenerisce a segno, che ne sento di gioja umido il ciglio. Va; quale or sei Dio ti conservi, o figlio.

ARIA 'Ah, se macchiar quest'anima'

In de door strijkers begeleide aria **Ah, se macchiar quest'anima** reflecteert Isaak over het gesprek met zijn vader en diens laatste waarschuwendende woorden. Een leven zonder de leiding van Abraham kan hij zich niet voorstellen.

ISACCO Ah, se macchiar quest'anima
dovesse il suo candor,
tu per pietà soccorrimi
amato genitor;
tu m'impetrasti il nascere,
Tu impetrami il morir.
Ché, se innocente, e candido
non mi sentissi il cor,
mi saria morte il vivere,
me non potrei soffrir.

Abramo, poi Angelo

RECITATIVO ACCOMPAGNATO

In het aansluitende recitatief **E come** bedankt Abraham God voor alle gaven en vooral voor zijn zoon.

ABRAMO E come, e con quai voci, mio benefico Dio, di tanti doni grazie ti renderò? Donarmi un figlio in età sì cadente fu gran bontà; ma darlo tal, che sia la tenerezza mia, la mia speranza, il dolce mio sostegno, ah questo è un dono, questo... Ma qual su gli occhi luce mi balenò? Sì presto il giorno oggi il Sol riconduce? Ah no, che il

Sole non ha luce sì viva: riconosco que' rai; sento chi arriva.

Hij wordt onderbroken door de Engel die onder snelle strijkersfiguren en later gepuncteerde staccato-noten Gods bevel voor het kinderoffer komt doorgeven.

ANGELO Abramo, Abramo.

ABRAMO Eccomi.

ANGELO Ascolta. È un cenno dell'eterno Fattor quel ch'io ti reco. Prendi il tuo figlio teco, il tuo diletto, l'unigenito Isacco: vanne al Moria con lui. Là di tua mano, Dio t'impone così, svenalo, e l'offri in olocausto a lui. Qual di que' monti di tanto onor sia degno chiaro conoscerai: daronne un segno.

ARIA 'Quell' innocente figlio'

In de resolute aria **Quell' innocente figlio** legt de Engel uit dat de onschuldige zoon die Abraham onverwachts kreeg, bedoeld was nu geofferd te worden. Op 'caro' (dierbaar) klinkt een lang melisme (uitgebreide notenreeks).

ANGELO Quell' innocente figlio,
dono del Ciel sì raro,
quel figlio a te sì caro,
quello vuol Dio da te.
Vuol che rimanga esangue
sotto al paterno ciglio;
vuol che ne sparga il sangue
chi vita già gli diè.

RECITATIVO ACCOMPAGNATO/SECCO
In het emotionele begeleide recitatief **Eterno Dio** toont Abraham zich geschokt en verbijsterd. Toch geeft hij Gamari opdracht Isaak te wekken en alles in gereedheid te brengen zonder Sara op de hoogte te brengen.

ABRAMO Eterno Dio! Che inaspettato è questo, che terribil comando! Il figlio mio vuoi ch'io ti sveni, e nel comando istesso mi ricordi i suoi pregi! Mi ripeti quei nomi atti a destarmi le più tenere idee! Ma... Tu l'imponi; basta. Piego la fronte; adoro il cenno: quel sangue verserò. Ma Isacco estinto, dove son le speranze? E non s'oppono la promessa al comando? No, mentir tu non puoi; ed io deggio ubbidirti. Il dubbio è colpa, colpa è l'esaminar sì gran mistero. Mio Dio, sì, t'ubbidisco, e credo e spero. Ma nel tremendo passo assistimi, o Signor. Son pronto all'opra, deggio eseguirla, e voglio: ma nel ferir, chi sa? Può co' suoi moti turbarmi il cor; può vacillar la mano, se valor non mi dai: io son uomo, io son padre, e tu lo sai. Servi, pastori, olà.

Gamari, Abramo, pastori, e detto

GAMARI Che imponi?

ABRAMO Isacco... Dal sonno... (Oh Dio !) si desti. Un giumento s'appresti; e due di voi siano pronti a seguirmi.

GAMARI Ad ubbidirti volo, o signor.

ABRAMO Senti.

GAMARI Che brami?

ABRAMO Osserva che Sara non t'ascolti. Il suo riposo non disturbar.

GAMARI Cauto sarò.

Abramo, pastori, e poi Sara

Maar Sara wordt wakker
en gaat vragen stellen.

ABRAMO Si taccia per ora a lei l'arcano, e si rispetti il materno dolor. Più tardi... Oh Dio! Ella vien: che dirò?

SARA Tanto l'aurora perché previene Abram? Qual nuova cura...

ABRAMO Sara, io deggio una pura vittima a Dio svenar. Gli aridi rami ch'arder dovran su l'ara, or dal bosco vicin sceglier vogl'io di propria man. Non trattenermi; addio.

SARA Né teco esser potrò?

ABRAMO No; questa volta piacciati rimaner.

SARA Come! Io tant'anni alle gioje, agli affanni ti fui compagna; or de' tuoi merti a parte esser più non dovrei?

ABRAMO (Giusta è l'accusa. No, d'un merto sì grande fraudar non dessi: oda l'arcan.) Pastori, lasciatemi con lei. (Mio Dio, reggi il suo core e i detti miei.)

SARA (Che mai dirmi vorrà?)

ABRAMO Consorte amata, di tante grazie e tante, che Dio ti fe', di, ti rammenti?

SARA E come obbliarle potrei?

ABRAMO Sei grata a lui?

SARA Ei ben vede il mio cor.

ABRAMO Ma se di questa gratitudine tua da te volesse qualche difficil prova?

SARA Incontrerei contenta ogni periglio; darei la vita.

ABRAMO E s'ei chiedesse il figlio?

SARA Isacco!

ABRAMO Isacco.

SARA Ah forse ne morrei di dolor; ma il renderei alla man che mel diede.

ABRAMO E ben, rendilo, o Sara: Iddio lo chiede.

SARA Lo chiede!

ABRAMO Sì. Degg'io sacrificarlo a lui. Così m'impose; fu assoluto il comando.

SARA Abramo, che dici! Son fuor di me. Dio vuol estinto un figlio sì caro a lui! che fu suo don! che deve di popoli sì vasti essere il padre! Ma come? Ma perchè?

ABRAMO Tanto non piacque al Signor di svelarmi. E, quando un cenno dal suo labbro ci viene, Sara, ubbidir, non disputar conviene.

SARA Ed Isacco fra poco...

ABRAMO Cadrà su l'ara.

SARA E il padre istesso...

ABRAMO E il padre l'offrirà di sua man. Concorri, o sposa, se vuoi parte nel merto, all'atto illustre col tuo voler; ché la presenza ancora da una tenera madre non pretendo, e non voglio. Addio. Nascondi ad Isacco l'arcan. Da me conviene ch'ei sappia... Ahimè, tu piangi! Ah qual torrente di lagrime improvise ti prorompe dagli occhi! Ah no, consorte, non cedere al dolor. So che tu sei ubbidiente a

Na een bewogen dialoog
kan Abraham haar de
waarheid niet langer
verzwijgen.

Dio; che non contrasta a' suoi cenni il tuo cor; ma ciò non basta. Non solo umile e pronta convien che sia, ma risoluta, e forte la vera ubbidienza. Ardir. Se vuoi, ed operi volendo, Iddio pietoso t'assisterà con la sua grazia; e poi la grazia sua sarà tuo merto. Ah pensa ch'ei sa meglio di noi quel che giovarne, quel che nuocer ne può; che le ricchezze, l'onor, la vita, i figli tutti son doni sui; né perdiam noi quel che rendiamo a lui.

ARIA 'Datti pace, e più serena'

Hij probeert haar te troosten in de door strijkers begeleide da-capo-aria **Datti pace**.

ABRAMO Datti pace, e più serena
a ubbidir l'alma prepara:
questa cura a Dio più cara
d'ogni vittima sarà.
Chi una vittima gli svena,
l'altrui sangue offre al suo trono;
chi ubbidisce, a lui fa dono
della propria volontà.

Sara, voi Isacco; indi Gamari, e pastori

RECITATIVO ACCOMPAGNATO/SECCO
In het langzame begeleide recitatief **Dunque fra pochi istanti** realiseert Sara zich met huivering dat ze binnenkort geen moeder meer zal zijn. Later voegen zich Isaak (die nog van niets weet) en Gamari bij haar. Isaak vertrouwt zijn moeder toe aan Gamari tijdens zijn afwezigheid. Zoals Isaak hier voorafbeelding is van Christus, zo zijn Sara en Gamari voorafbeeldingen van Maria, *Mater dolorosa*, en Johannes de evangelist.

SARA Dunque fra pochi istanti, misera, afflitta, addolorata madre, madre più non sarai? Quel sen trafitto, quel giusto seno ha da versar su l'ara tutto il sangue innocente? Ah che nell'alma quel coltello io già sento! Eterno padre, il mio dolor gradisci. In questo petto comincia il sacrificio. Ah non è forse sacrificio minore del sangue, che domandi, il mio dolore.

ISACCO Madre.

SARA (O nome! O sembante!)

ISACCO Abram m'addita. Non è con te? Volo a cercarlo.

SARA Ascolta. (Dammi forza, o mio Dio.)

ISACCO Tu non saprai che un sacrificio or si prepara, e ch'io vi deggio esser presente.

SARA Lo so, figlio, lo so.

GAMARI Che tardi, Isacco? T'affretta; Abram ti chiede.

ISACCO Eccomi. Addio, amata genitrice.

SARA Ah ferma. (Io moro!). Non lasciarmi così.

ISACCO Che affanno è questo? Perché quel pianto?

SARA Ah senza figlio io resto!

ISACCO Ma tornerò. La prima volta è forse ch'io ti lasciai?

SARA Ma questa volta... Oh Dio! Chi provò mai tormento eguale al mio!

ISACCO Gamari, che sarà! L'alma ho divisa fra'l comando del Padre, e il duol di lei; partire a un punto, e rimaner vorrei. Ah sì, Gamari amato, tu, che fosti finora il mio diletto, tu, che su questo petto giungesti a riposar, prendine cura in vece mia. Mentre sarò lontano, con l'opra tu l'assisti e col consiglio. Madre, fin ch'io ritorni, ecco il tuo figlio.

SARA O cura! O amore! O tenerezza!
 ISACCO E pure tu piangi ancor! Ma che far deggio? Il sai che del Padre è voler...
 SARA Sì; vanne, o figlio; il suo voler s'adempia. Il voglio anch'io, benché il cor mi si spezzi in mille parti. Va... Senti... Oh Dio! Prendi un abbraccio, e parti.

ARIA 'Madre, amico, ah non piangete'

Zelfs wil de onschuldige en onwetende Isaak in de mooie aria in a-klein **Madre, amico** zijn moeder nog geruststellen. Huil niet, ik zal terugkomen!

ISACCO Madre, amico, ah non piangete!
 lungi ancor presente io sono.
 Non è ver, non v'abbando: vado al padre, e tornerò.
 Ei respira in questo petto; ei vi parla; a lui credete: voi fra poco, lo prometto, voi sarete ov'io sarò.

Sara, Gamari, e pastori

RECITATIVO SECCO

Na het troostende recitatief van Gamari **Madre, se pur tal nome** zingt Sara haar klagelijke aria in d-klein:

GAMARI Madre, se pur tal nome soffri da me, qual mai dolore è questo, che si t'opprime acerbamente il core?
 SARA Ah figlio, il mio dolore nè spiegarti poss'io, nè comprender tu puoi. Sentirlo meno per spiegarlo bisogna, ed esser madre per intenderlo appien.
 GAMARI Ma grato a Dio tanto affanno sarò?
 SARA Sì; questo affanno ei sa che non s'oppone al suo santo voler; ch'io gemo e gli offro tutti i gemiti miei; ch'io piango, e intanto benedico il suo nome in mezzo al pianto.

ARIA 'Si, ne' tormenti istessi'

zelfs in deze tijd vol lijden verheerlijkt zij God.

SARA Si, ne' tormenti istessi t'adoro, Eterno Bene: quanto da te mi viene, tutto m'inspira amor.
 E, se di più potessi, di più penar vorrei; ché maggior merto avrei Nell'ubbidirti allor.

RECITATIVO SECCO

In het recitatief **Andiam pastori** spoort Gamari de herders aan tot vertrek.

Gamari, e pastori

GAMARI Andiam, pastori, a consolar... Ma voi tutti piangete! Ah di quell'alme belle non i teneri affetti solo imitar, ma le virtudi ancora procuriamo, o compagni. Quell'umiltà, quel santo amore, e quella costante ubbidienza esempi sono, con cui ci parla Iddio. Noi fortunati, se intenderlo sappiamo; ma, i detti suoi se infecondi saran, miseri noi!

ARIA 'Siam passeggeri erranti'

In de stralende aria **Siam passeggeri erranti** zegt Gamari zich veilig te voelen temidden van winden en stormen, omdat de sterren hem de weg wijzen.

GAMARI Siam passeggeri erranti fra i venti, e le procelle: ecco le nostre stelle; queste dobbiam seguir.
Con tal soccorso appresso chi perderà se stesso?
Con tanta luce avanti chi si vorrà smarrir?

CORO

Het afsluitende *coro* (ensemble) van het eerste deel **O figlia d'umiltà** is een lofzang op de gehoorzaamheid, de harmonie van menselijke en goddelijke wil.

TUTTI O figlia d'umiltà,
d'ogni virtude compagna,
ubbidienza, un'alma fida
chi al par di te santificar si vanta?
Selvaggia ignobil pianta è il voler nostro:
i difettosi rami tu ne recidi,
e del voler divino Santi germi v'innesti:
il tronco antico prende nuovo vigor;
Dio l'alimenta;
e voler nostro il suo voler diventa.

- pause -

Het offer van Abraham en Isaak (rechts detail) door Tiburzio Vergelli (1596), reliëf op de linker bronzen poort van de westgevel van het Santuario in Loreto © Danielle Vrijsen

PARTE SECONDA

Sara, e poi pastori

RECITATIVO ACCOMPAGNATO

In het eerste begeleide recitatief in d-klein van deel twee, **Chi per pietà**, is Sara vertwijfeld achtergebleven. Ze heeft verkeners op pad gestuurd, maar krijgt geen nieuws over Isaak of Abraham. Ze roept God aan: Spreek! Smachtende strijkersfiguren begeleiden.

SARA Chi per pietà mi dice, il mio figlio che fa? Servi, e pastori invio d'intorno, e alcun non riede. Ah forse pietoso ognun m'evita. Ah l'innocente già spirò forse l'alma in man del padre! Forse... O Dio, che dolor! Chi mi consoli non si trova per me. Lume a quest'occhi scena il pianto ch'io verso, e in un mar d'amarezze ho il cor sommerso. A chi volgermi deggio? Ove poss'io un oggetto trovar che mi ristori? Di lieti abitatori questi alberghi già pieni, or han per tutto solitudine, e lutto. Abbandonate piangon l'istesse vie. Cercan gli armenti il perduto custode; erran le agnelle senza l'usata legge; è percosso il pastor, disperso il gregge. Almen di tanti, almeno tornar vedessi... Eccone alcun. Si cerchi; chiedasi... Non ho cor. Pastori... Ah tremo d'ascoltar la risposta! Ah, perché mai si confusi tornate? Dov'è Abram? Che vedeste? Oh Dio! parlate.

ARIA 'Deh parlate'

In de met gedempte strijkers begeleide aria **Deh parlate** zegt Sara Gods zwijgen erger te vinden dan zijn woord: 'Ik voel het mes dat zijn hart heeft verwond.'

SARA Deh parlate, che forse tacendo men pietosi, più barbari siete. Ah v' intendo; tacete, tacete, non mi dite, che il figlio morì.
So che spira quell'ostia sì cara; veggo il sangue che tinge quell'ara; sento il ferro che il sen le ferì.

Gamari, e detti

RECITATIVO SECCO

Maar dan komt Gamari haar in het recitatief **De'cenni tuoi** tegemoet. Hij vertelt dat hij vader en zoon de berg op zag gaan, maar dat het offer nog voltrokken moet worden. (Het hout dat Isaak torst is de voorafbeelding van Christus' kruis).

GAMARI De' cenni tuoi, non per mia colpa, io torno sì tardo esecutor. Sappi...
SARA Ah già tutto, tutto, Gamari, io so. Non ho più figlio: Isacco già spirò.
GAMARI Come! S'io stesso pur ora il vidi a piè del Moria?
SARA Ah dunque ei vive ancor? Non t'ingannasti?
GAMARI In breve l'abbraccerai tu stessa.
SARA Eterno Dio, avrebbe il pianto mio meritato pietà? Sarebbe mai cambiato il cenno tuo? Ma quale al Nume ostia svenossi?
GAMARI Il sacrificio io credo che ormai sarà compito; allor non l'era, quando partii.
SARA No? Ma che attese Abramo sì lungo tempo a piè del Moria?
GAMARI Anch'io me ne stupia, né d'appressarmi mai per dimandarne osai. Forse dal Cielo qualche segno attendea, ché d'improvviso risoluto lo vidi verso il monte inviarsi...
SARA Ahimè!
GAMARI Sul piano tutti lasciò. La sacra fiamma in una, l'acciaro avea nell'altra mano.

SARA E Isacco?
 GAMARI Ed Isacco (o umiltà!) sotto l'incarco de' gravi accolti insieme recisi rami affaticato, e chino su per l'erta il seguia.
 SARA Ma quante volte oggi morir degg'io?
 GAMARI Quando il mio caro Signor vidi in quell'atto faticoso e servile, ah quanti mai, quanti teneri affetti in sen provai!

ARIA 'Dal gran peso ogni momento'

In de aria **Del gran peso** voelt Gamari in gedachten met Isaak mee en met de geestelijke last die hij nu moet dragen.

GAMARI Dal gran peso ogni momento io temea vederlo oppresso, io sentia quel peso istesso aggravarmisi sul cor.
 E tal parte in su quel monte io provai del tuo tormento, che la fronte ancor mi sento tutta molle di sudor.

Sara e pastori

RECITATIVO SECCO

In het recitatief **Deh per pietà** zegt Sara dat Gamari haar wonden niet nog verder moet openrijten. Maar dan waarschuwt Gamari haar en zegt dat Abraham weer in aantocht is. Gamari ziet dat Abraham het bebloede mes nog in zijn hand heeft... En daar is plots Isaak. Hij roept zijn moeder, en zij valt flauw bij het weerzien.

SARA Deh per pietà non ricercar parlando, non inaspir le mie ferite.
 GAMARI Osserva: ecco Abram, che già torna.
 SARA Ahimè! Compito e dunque il sacrificio.
 GAMARI Dubitar non si può: di sangue ancora su la destra d'Abramo rosseggia il ferro.
 SARA Ah lascia ch'io m'involvi a vista sì crudel...

Abramo, Isacco, servi e detti

ISACCO Madre.
 ABRAMO Consorte.
 ISACCO Dove vai?
 ABRAMO Da chi fuggi?
 SARA Isacco! O Dio! Sogno? Sei tu?
 ISACCO Sì, madre mia, son io. Vengo a recarti pace; torno agli amplessi tuoi.
 SARA Tu... vivi!
 ISACCO Io vivo. Aperto à Dio per noi di sue grazie il tesoro.
 SARA Figlio...
 ISACCO Ahimè! Tu vacilli!
 SARA Ah figlio... io... moro.
 ABRAMO Reggila, Isacco.
 ISACCO Ah qual pallor mortale! Qual gelato sudor!
 ABRAMO No, non smarrirti, non confonderti, o figlio. È d'ogni grande improvviso piacer questo, che vedi, non insolito effetto. In pochi istanti perchè torni in se stessa, basta un breve riposo all'alma oppressa.

ISACCO Ma come, oh Dio, quell'alma che resiste fra cento affanni e cento,
Come or cede a un contento ?

ABRAMO Ah figlio, in noi noto è la doglia, e consueto affetto;
ospite passegger sempre è il diletto .

ARIA 'Entra l'uomo, allor che nasce'

In de aria **Entra l'uomo** zingt Abraham over de mens die geboren wordt in een zee van lijden en niet openstaat voor de verrassing van het geluk.

ABRAMO Entra l'uomo, allor che nasce,
In un mar di tante pene,
che s'avvezza dalle fasce
ogni affanno a sostener.
Ma per lui sì raro è il bene ,
Ma la gioia è così rara,
che a soffrir mai non impara
le sorprese del piacer.

Gamari, Sara, Isacco e Abramo

RECITATIVO SECCO/ACCOMPAGNATO

In het begeleide recitatief **Già torna a respirar** komt Sara weer bij en begroet zij haar zoon en man.

Abraham doet verslag van de gebeurtenissen onderweg en op de berg. Hij vertelt hoe een stem uit de hemel hem ervan weerhield het offer te volbrengen.

GAMARI Già torna a respirar, già Sara al giorno di nuovo apre le ciglia.

SARA Abramo! Isacco! Ah dunque è ver ?

ISACCO Sì, genitrice; e sei nelle mie braccia.

SARA Ah benedetto sia, clementissimo Dio, sempre il tuo nome.
Ma come, Abram, ma come...

ABRAMO Odi, ed adora l'infinita bontà. Svelarmi appena piacque al Signor del sacrificio il loco, che pronto io sorgo, e al destinato colle col figlio sol, che mi seguia vicino, con qual cor tu lo pensa, io m'incammino. Per via mi chiede Isacco: 'L'ostia dov'è?' 'Provvederalla Iddio', senza mirarlo in fronte, mesto io rispondo, e vo salendo il monte. Giunto, l'ara compongo, i secchi rami sopra v'adatto, annodo il figlio...'

SARA Ah tutto allor comprese! E come offriva a Dio la sua vita in tributo?

ABRAMO Come agnello innocente, umile e muto.

SARA Sento gelarmi, Abramo, il tuo stato in quel punto figurandomi sol.

ABRAMO No, Sara; allora un' incognita forza, dono del Ciel, già mi reggea. Né il padre, né l'uomo era più in me: la grazia avea vinto già la natura. Un lume, ignoto all'umana ragion, ne' miei pensieri con la morte del figlio le divine promesse univa insieme. D'amor, di fé, di speme tutto ardeva il cor mio, e mi pareva di ragionar con Dio. E già sul capo imposta del genuflesso Isacco la sinistra io tenea; già fisse in cielo eran le mie pupille; alzata in atto stava già di ferir la destra armata; il colpo già cadea.

SARA Mi trema il core.

Abraham heeft zijn bereidheid getoond: dat volstaat.

ABRAMO Quando un vivo splendore l'aria accende improvviso; e voce udiamo, che mi sgrida dal ciel: *Fermati, Abramo; il figlio non ferir. Quanto lo temi già Dio conobbe. Ad immolar per lui l'unigenita prole tu sei pronto, ei lo vede; altro non vuole.*

SARA Respiro.

ABRAMO Il suon di queste... Ecco, o consorte, i teneri momenti; e l'uomo, e il padre ecco in Abram... di queste voci il suono l'alma mia disarmò; gli argini infranse che avea d'intorno, e il violento fiume de' trattenuti affetti tutto alior m'inondò. Stupor, contento, gratitudine, amor, tema, desio, tenerezza, pietà quasi in quel punto, quasi oppressero il cor. Dar grazie a Dio volea del don, ma non poteva il labbro parole articular; disciorre il figlio frettoloso volea, ma i nodi istessi, che intrepida formò, la man tremante rallentar non sapea. Voci interrotte dal soverchio piacer, teneri amplessi, baci misti di pianto... Ah che narrando si confondon di nuovo i sensi miei! Figlio, siegui in mia vece; io non potrei.

Abraham wordt te emotioneel. Isaak vertelt verder hoe een ram zijn plaats op het offeraltaar innam.

ISACCO La vittima mancava al sacrificio ancor: Dio la provide, come Abram presagì. Rivolti al suono d'uno scosso cespuglio, veggiam bianco monton, che fra gl'impacci de' flessuosi dumi rimasto prigionier, l'armata fronte liberar non potea. Questo (o felice!) ottenne i lacci miei: questo trafitto servì d'esca innocente al sacro foco; nè senza invidia mia prese il mio loco.

ARIA 'A me le sue ritorte'

In de met flauto traverso begeleide aria **A me le sue ritorte** zingt Isaak dat als God hem dan toch niet dood wil, hij zal blijven leven voor Hem.

ISACCO A me le sue ritorte,
quei colpi a questo seno,
l'onor di quella morte
era promesso a me.
Ma tu, Signor, se ancora
per te non vuoi ch'io mora,
fa che vivendo almeno
io viva sol per te.

RECITATIVO SECCO

In het recitatief **Felice Abram** legt Sara aan Gamari uit dat God Abrahams deugd alkende; het was Zijn bedoeling dat Abraham zichzelf leerde kennen, zodat hij een voorbeeld zou worden voor komende generaties.

GAMARI Felice Abram, che sì gran prove hai date a Dio della tua fé!

SARA No, non è questa la sua felicità. Già noto a Dio senza prove era Abram; noto a se stesso Abram non era. Chi non sapea di quanta virtù fosse capace, e Dio lo volle di sue forze istruir. Volle che il mondo di fede avesse, e di costanza in Lui memorabili esempi. Ah sian fecondi almen gli esempi suoi; ah rinnoviam quel sacrificio in noi.

ARIA 'Sian are i nostri petti'

In de aria **Sian are i nostri petti** vraagt Sara dat onze harten als altaren mogen zijn, en de goddelijke liefde als een vlam voor het offer.

RECITATIVO ACCOMPAGNATO

In het begeleide recitatief **Abramo, io torno** spreekt de Engel Abraham toe en zegt dat God zijn verbond met hem heeft vernieuwd, nu Abraham getoond heeft zelfs zijn zoon te willen offeren. Ontelbaar zal zijn nageslacht zijn, als de sterren in de hemel en het zand in de zee.

In de aria **Ne' di felici** herhaalt de Engel Gods belofte dat Abrahams nageslacht over de vijand zal zegevieren.

SARA Sian are i nostri petti,
sia fiamma un santo amor;
vittime sian gli affetti,
figli del nostro cor,
svenate a Dio.

Merto non v'ha maggior
un figlio ad immolar,
che un folle a soggiogar
nostro desio.

ABRAMO Tacete. Apresi il cielo.

ANGELO Abramo, io torno a te nunzio di Dio. Tanto a lui piacque della tua fé la generosa prova, che le promesse sue tutte rinnova. Te benedice, e un giorno nella progenie tua tutte le genti benedirà; nella progenie, a cui tanti germi darà, quanto contiene in sé di stelle il cielo, il mar d'arene.

ARIA 'Ne' di felici'

ANGELO Ne' di felici
quel germe altero
de' suoi nemici
terrà l'impero,
e a tutti in faccia
trionferà.

Dio l'ha promesso,
Dio l'assicura;
e per se stesso
quel Dia lo giura
che tutta abbraccia
l'eternità.

Sara, Isacco, ed Abramo

RECITATIVO SECCO/ACCOMPAGNATO

Abraham is onder de indruk van Gods wegen en beproevingen in het begeleide recitatief **Omnipotente Dio** en heeft een visioen van Christus' kruisiging.

SARA Udisti, Abram...

ISACCO Padre . . . Ei non ode!

SARA Oh come sfavilla in volto!

ABRAMO Omnipotente Dio, con quai cifre oggi parli! Il padre istesso offre l'unico figlio! Il figlio accetta volontario una pena, che mai non meritò! Della sua morte perchè porta sul dorso gl'istrumenti funesti? A che fra tanti scelto è quel monte? A che di spine avvolto ha la vittima il capo? Ah nel futuro rapito io son. Già d'altro sangue asperso veggo quel monte; un altro figlio io miro inclinando la fronte in man del padre la grand'alma esalar.

In het slotkoor wordt het verhaal van Isaak geduid als voorafbeelding van dat andere grote offer, dat wél geschiedde, zoveel eeuwen later.

'Is het onsterfelijke heil van de mens dan zo een grote zorg voor de Maker van het al? Ach, laten we de vrucht van zo een grote zorg niet verloren laten gaan.'

Tremano i colli, s'apron le tombe e di profonda notte tutto il ciel si ricopre. Intendo, intendo: grazie, grazie, o mio Dio.

Questo è quel giorno che bramai di veder; questo è quel sangue, che infinito compenso fia di colpa infinita; il sacrificio questo sarà, che soddisfaccia insieme e l'eterna Giustizia, e l'eterna Pietà; la morte è questa, che aprirà della vita all'uom le porte.

O giorno! O sangue! O sacrificio! O morte!

CORO

TUTTI Tanti secoli innanzi
dunque in ciel si prepara la nostra libertà?
Costa dell'uomo la salute immortal cura sì grande
dunque all'Autor del tutto?
Ah non perdiam di sì gran cura il frutto.

FINIS

Les Muffatti

Les Muffatti is opgericht vanuit de behoefte bij een aantal jonge Brusselse musici om het barokke orkest-repertoire uit te voeren met evenredige aandacht voor speelvreugde, verfijning en verdieping. Als vaste coach en dirigent vervoegde barokspecialist Peter Van Heyghen zich bij het ensemble. Het debuutconcert vond plaats in 2004 in Brussel en sindsdien trad het ensemble op in België, Nederland, Frankrijk, Duitsland, Italië en Portugal. Het was onder meer te gast op de gerenommeerde festivals voor oude muziek in Brugge en Utrecht, en bij Musica Sacra Maastricht (oratoria van Alessandro Scarlatti en Flavio Carlo Lanciani).

De naam van het ensemble verwijst naar de kosmopolitische componist Georg Muffat (1653-1704), een sleutelfiguur in de ontstaansgeschiedenis van het orkest en een van de eerste auteurs die de grote verschillen tussen de Franse en Italiaanse barokke muzikale stijl op gedetailleerde wijze in kaart bracht. Stijlkennis, speeltechniek en een zorgvuldig gekozen instrumentarium vormen voor Les Muffatti de middelen die hen in staat stellen om met historisch repertoire een hedendaags publiek te overtuigen.

Les Muffatti

DIRIGENT Peter Van Heyghen
TRAVERSO Georges Barthel
HOBO Vinciane Baudhuin
TROMPET / HOORN Olivier Picon en Jérôme Princé
VIOOL Tami Troman, Catherine Meeùs, Marie Haag, Laurent Hulsbosch, Marcin Lasia, Benedicte Verbeek en Madoka Nakamaru
ALTVIOOL Wendy Ruymen en Julie Vermeulen
CELLO Marian Minnen en Corentin Dellicour
CONTRABAS Benoît Vanden Bemden
CLAVECIMBEL Kris Verhelst

Peter Van Heyghen · dirigent

Peter Van Heyghen studeerde blokfluit en zang aan het Koninklijk Conservatorium in Gent. In de loop der jaren ontwikkelde hij zich tot een internationaal erkend specialist op het gebied van de uitvoeringspraktijk van muziek uit zowel de Renaissance als de Barok. Hij concerteert wereldwijd als solist, met zijn kamermuziekensemble More Maiorum, het blokfluitconsort Mezzaluna en als vaste dirigent en artistiek leider van Les Muffatti. Hij is geregeld te gast op gerenommeerde festivals voor oude muziek in Brugge, Antwerpen, Utrecht en Sint-Petersburg.

In 2005 werd Peter Van Heyghen door de Belgische klassieke radiozender Klara uitgekozen tot festivalster van het festival Musica Antiqua in Brugge. Van 2007 tot 2009 was hij met zijn ensembles 'artist in residence' in het Muziekcentrum Augustinus in Antwerpen.

Peter Van Heyghen is docent Historische Uitvoeringspraktijk aan de afdelingen Oude Muziek van de Koninklijke Conservatoria in Brussel en Den Haag. Hij legt zich sinds enkele jaren toe op de barokopera en werkt daarbij nauw samen met de Belgische regisseuse en choreografe Sigrid T'Hooft. Samen leiden zij sinds 2003 onder meer operaworkshops aan de Händel-Akademie in Karlsruhe.

ISACCO Zsuzsi Tóth · sopraan

De Hongaarse sopraan Zsuzsi Tóth begon op zevenjarige leeftijd met haar piano-opleiding. Zij volgde de studie klassieke zang aan de Faculteit voor Muziek van de Universiteit van Szeged en behaalde haar mastersdiploma in 2004. In 2007 behaalde zij haar bachelor-degree Oude Muziek aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en rondde deze af bij

Peter Kooij, Jill Feldman en Rita Dams. Als soliste heeft Zsuzsi Tóth opgetreden met ensembles als Collegium Vocale Gent, L'Arpeggiata, Vox Luminis, Le Concert Lorrain, Contrasto Armonico en The Music Party. Geregeld zingt zij als ensemblelid in het Choeur de Chambre de Namur, La Fenice (Jean Tubéry), de Nederlandse Bachvereniging, Sette Voci (Peter Kooij), Collegium Vocale Gent (Philippe Herreweghe) en het Nederlands Kamerkoor.

ANGELO Lucile Richardot · mezzosopraan

Lucile Richardot studeerde aan het Conservatoire Gabriel Fauré in Parijs en de Maîtrise de Notre-Dame de Paris bij Margreet Honig, Noëlle Barker, Paul Esswood, Howard Crook, Rinaldo Alessandrini en Dominique Visse. Aan het Conservatoire à rayonnement régional de Parijs specialiseerde ze zich in oude muziek. Naast oude muziek zingt Lucile Richardot ook geregeld hedendaags repertoire.

Zij werkte samen met onder meer Les Jeunes Solistes, Correspondances, Ensemble Pygmalion, Les Folies françaises, Ensemble William Byrd, Les Arts Florissants, Les Siècles en Collegium Vocale Gent.

Les Muffatti © Stéphane Puopolo

SARA **Luciana Mancini** · alt

Luciana Mancini studeerde oude en hedendaagse muziek aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Tijdens masterclasses specialiseerde zij zich in het vroege Italiaanse repertoire. Ze werkte samen met onder meer La Fenice, l'Arpeggiata, Contrasto Armonico en Lautten Compagny. Binnenkort staan rollen als Enone (*Il Paride* van Bontempi), Amastre (*Serse* van Händel), Zaida (*Il Turco in Italia* van Rossini), Volupia en Didone (*Egisto* van Cavalli) op het programma bij onder meer de Musikfestspiele Potsdam, Opéra-Comique en Opéra de Rouen Haute Normandie.

GAMARI **David Erler** · altus

David Erler studeerde zang in Leipzig en volgde masterclasses bij Andreas Scholl, The King's Singers, Margit Legler (barok) en Maurice van Lieshout (historische improvisatie). Als solist werkte hij met dirigenten als Wolfgang Katschner, Hermann Max, Ludger Rémy, Manfred Cordes en Hans-Christoph Rademann. Hij trad op met onder meer Lautten Compagny, Weser-Renaissance Bremen en Capella

de la Torre. Daarnaast werkt David Erler geregeld met kleine vocale ensembles als Singer Pur, ensemble amarcord en Vox Luminis. Zijn uitgebreide repertoire reikt van renaissancepolyfonie tot hedendaags muziek en improvisatie. Duitse barokmuziek heeft zijn bijzondere belangstelling.

ABRAMO **Fernando Guimarães** · tenor

Fernando Guimarães studeerde zang in Oporto. Zijn prijs bij de Orfeo International Singing Competition bood hem de kans om *Orfeo* van Monteverdi te zingen in de Opera van Mantua, in Berlijn en in Boedapest. Hij heeft zich gespecialiseerd in barokmuziek en klassieke muziek en wordt geregeld voor solopartijen uitgenodigd door ensembles als l'Arpeggiata, Cappella Mediterranea, Pygmalion en Le Parlement de Musique. Fernando Guimarães maakte tournees door Europa met de Académie baroque européenne d'Ambronay. Hij werkte mee aan cd-opnamen voor de labels Virgin, Ricercar en Ambronay Editions. De komende tijd staan concerten gepland met onder meer Les Arts Florissants, Cappella Mediterranea, Les Muffatti en l'Arpeggiata.

Dit concert wordt rechtstreeks uitgezonden door KRO Radio 4.

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra Maastricht, Theater aan het Vrijthof Maastricht en KRO Radio4

- FESTIVALDIRECTIE Jacques Giesen en Hugo Haeghens
- BESTUUR Jean Jacobs, Eddy Klomp en Bas Huijser
- PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen, Hugo Haeghens, Stijn Boeve, Fons Dejong (Theater aan het Vrijthof), Russell Postema, Sylvester Beelaert (KRO) en Jos Leussink (hors catégorie)
- PROJECTLEIDING EN FONDSENWERVING Stijn Boeve
- MARKETING EN PUBLICITEIT Edmée Janssen
- PRODUCTIE Peter Noten
- UITBALIE Hanneke Roymans
- TECHNIEK Peter Vanhex
- FACILITAIR Roel Schoenmaeckers en Claire Dullens
- FINANCIËN Jos Spauwen en Joyce Paquay
- REDACTIE Philip Leussink (vormgeving) en Jacinta Wetzter
- BASISONTWERP Dorine Verharen bNO

Stichting Musica Sacra Maastricht
Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
info@musicasacramaastricht.nl • www.musicasacramaastricht.nl

- **MET DANK AAN** Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, KRO Radio4, Prins Bernhard Cultuurfonds, VSBfonds, Fonds voor Cultuurparticipatie, Stichting Elisabeth Strouven, Maastricht VIA 2018, RKK, Stichting Kanunnik Salden Nieuwenhof, de Vrienden van Musica Sacra Maastricht, Limburgs Festival Platform, Zuiderlicht, RTV Maastricht, VVV Maastricht en Cultuurzomer, L1 Radio en Televisie en Dagblad De Limburger (Media Groep Limburg) voor de financiële en promotionele ondersteuning.
- **SAMENWERKINGSPARTNERS** Lumière Cinema Maastricht, Selexyz Dominicanen, Conservatorium Maastricht, Academie Beeldende Kunsten Maastricht, Toneelacademie Maastricht, Tout Maastricht, Maastricht VIA 2018, Opera Zuid, Limburgs Symfonie Orkest, Intro in situ, Bonnefantenmuseum, Studium Chorale, RKK, Dr. Fons Kurris, Ds. Joen Drost, Dom Adrianus Lenglet, RTV Maastricht, alle deelnemende muzikanten (Participatieproject 'In C') en locaties.

STEUN HET FESTIVAL

Voor een bijdrage vanaf € 30 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie www.musicasacramaastricht.nl voor meer informatie en aanmelding.

theater
aan het vrijthof

KRO

RKK

Radio 4

FONDS
PODIUM
KUNSTEN
PERFORMING
ARTS FUND NL

provincie limburg

TV FM TXT NL

Limburgs
festival
platform

STICHTING ELISABETH STROUVEN

zuiderlicht
cultureel maandblad

Gemeente Maastricht

STU MAASTRICHT

FONDS VOOR
CULTUUR
PARTICIPATIE

VSBfonds

Prins Bernhard
Cultuurfonds

De Limburger
Limburgs Dagblad

maastricht:
STEUN OOK DE STEUN

STICHTING
Kunst en
Vrijheid

MAASTRICHT
VIA2018